

VERTROUWELIJK

TOELICHTING
OP DE LEIDRAAD
VOOR DE OPBOUW VAN
EEN BURGERLIJKE ORGANISATIE
TOT BESCHERMING VAN
DE BEVOLKING
TEGEN
LUCHTAANVALLEN

*Samenvatting van de gehouden Voorlichting,
bedoeld in het schrijven d.d. 20 October 1949,
afd. O.O. en V. (B.V.) No. U. 22938 van de Minister
van Binnenlandse Zaken aan de
Commissarissen der Koningin*

STAATSDRUKKERIJ - 'S-GRAVENHAGE - 1950

11-11-11

9560 - '50

De moderne aanvalsmiddelen en de uitwerking daarvan

Luchtaanvallen vormen een van de middelen, welke de vijand te baat neemt, om de tegenstander tot overgave te dwingen.

Zij zullen zich voordoen in de vorm van:

1. beschietingen vanuit vliegtuigen;
2. aanvallen met raketprojectielen en
3. bombardementen met diverse typen bommen.

De afgelopen oorlog heeft geleerd, dat de burgerbevolking onvermijdelijk in deze oorlogshandelingen wordt betrokken.

Teneinde haar tegen de gevolgen daarvan te kunnen beschermen, dient primair te worden nagegaan:

- a. waar luchtaanvallen, welke voor de burgerbevolking gevaar opleveren, te verwachten zijn;
- b. met welke middelen deze aanvallen waarschijnlijk zullen worden uitgevoerd en
- c. welke uitwerking deze aanvallen zullen hebben.

Het *aanvalsmiddel* en de *aanvalsmethode* worden — bombardementen met het doel het maatschappelijk leven te ontwrichten, het moreel der bevolking te ondermijnen en de hulpverlening aan zwaar getroffen gebieden te verhinderen buiten beschouwing gelaten — bepaald door de *aard* en de *omvang* alsmede de *constructie* van de *aanvalsobjecten* (Leidraad Hoofdstuk I § 2).

Aanvalsobjecten, -methoden en -middelen

1. *Communicatiemiddelen*, zoals treinen, binnenscheepvaart en wegverkeer zullen doeltreffend kunnen worden aangevallen door *beschietingen* vanuit vliegtuigen met o.m. *kleine granaten* (kaliber 13 tot 30 mm.). Hiervoor kunnen, afhankelijk van het aan te vallen object, kleine pantsergranaten worden gebruikt en granaten welke naast een explosieve lading ook brandstichtende middelen bevatten.

Ook gashouders, bovengrondse olietanks, geparkeerde vliegtuigen, opslagplaatsen van licht beschadigbaar materieel e.d. zullen op deze wijze worden beschoten.

Aanvallen als vorenbedoeld kunnen zich in nagenoeg alle gemeenten voordoen.

2. *Voor de oorlogvoering van belang zijnde objecten van beperkte omvang*, zoals telefooncentrales, fabrieken, kazernes, startbanen van vliegvelden, bruggen, sluizen e.d. zullen — behalve wanneer zij van zware constructie (beton- of staalskelet b.v.) zijn — kunnen worden aangevallen met gerichte bombardementen, uitgevoerd door middel van z.g. duikbommenwerpers. Deze vliegtuigen duiken op het doel en schieten *bommen met*

raketaandrijving (± 50 kg) af, welke een scherfwerking tot 150 m hebben. Ook de vitale delen van grote industrieën (ketelhuizen, transformatorstations e.d.) kunnen op deze wijze worden beschadigd of vernietigd. Aanvallen als vorenbedoeld zijn in de afgelopen oorlog van geallieerde zijde veel ondernomen o.m. op spoorbanen. Ook de hierbedoelde aanvalsobjecten zijn in vrijwel alle gemeenten te vinden.

3. *Voor de oorlogvoering van belang zijnde objecten van grote omvang*, waaronder worden verstaan spoorwegemplacements, vliegvelden, belangrijke haveninstallaties, belangrijke rivierovergangen, grote industrie-terreinen e.d., zullen in oorlogstijd veelal beschermd zijn door luchtafweergeschut. Derhalve zullen deze objecten óf van grote hoogte, óf met snelle laagvliegende vliegtuigen kunnen worden aangevallen. Deze toestellen hebben een bommenlast van *bommen tot 500 kg*, welke een scherfwerking hebben tot 500 m.

Zoals de ervaring heeft geleerd, kunnen tot 500 m buiten het doel zeer vele projectielen terecht komen, en zelfs nog tot op een afstand van 1000 m enkele verspreide treffers. Er dient op te worden gerekend dat de vijand er op uit zal kunnen zijn het aan te vallen object vanuit een zodanige richting te benaderen, dat de projectielen welke hun doel missen in de nabijgelegen bebouwing terecht komen.

Voorbeelden van deze bombardementen:

de herhaalde aanvallen op de verkeersbruggen over de IJssel bij Deventer en over de Maas bij Venlo;
de aanval op gebouw Kleijkamp te 's-Gravenhage en het bombardement op de Philipsfabrieken te Eindhoven.

Op *zware industrieën* en objecten van zware constructie werden in de afgelopen oorlog veelvuldig precisie-bombardementen van grote hoogte uitgevoerd met zeer *zware bommen* (tot 20 000 lbs). Deze bommen kwamen eerst diep in de grond tot explosie, waardoor gebouwen en inventaris gelijktijdig werden vernield.

Voorbeelden:

aanvallen op de Krupp-fabrieken te Essen en scheepswerven te Hamburg, Kiel en Lübeck.

Naast de onder 1, 2 en 3 genoemde beschietingen en bombardementen kunnen voorts nog worden onderscheiden bombardementen met het doel het maatschappelijk leven te ontwrichten, het moreel der bevolking te ondermijnen en de hulpverlening aan zwaar getroffen gebieden te verhinderen.

4. Aanvallen met het doel het *maatschappelijk leven te ontwrichten* kunnen worden verwacht in de grote en middelgrote bevolkingscentra, als-

m
na
In
aa
he
ge
In
en
va
ha
rel
on
me
of
Ra
ge
te
Vc
Lo
5.
bo
na
het
De
zij
ko
bo
aar
mic
bra
leic
e.d.
bie
De
om
val
Vo
Ha
stec
lijk
en
6.
aan

mede in de kleinere A-gemeenten welke met deze centra of onderling een nagenoeg aaneengesloten bebouwing vormen (b.v. Zaan- en Mijnstreek). In de jaren 1940 en 1941 werden door de Duitse luchtmacht met dit doel aanvallen ondernomen op enkele Engelse steden, w.o. Coventry. Na 1941 hebben de geallieerden dergelijke *bombardementen* op grote schaal uitgevoerd op vele Duitse bevolkingscentra, zoals Frankfurt, Kassel enz.

In de laatste oorlogsjaren gebruikten de Duitsers voor dit doel het V 1- en V2-wapen. Dit *raketwapen* is aanzienlijk goedkoper dan het uitvoeren van aanvallen met vliegtuigen en eist bovendien minder personeel. Derhalve moet voor de toekomst op ruimere toepassing ervan worden gerekend. Hoewel het Duitse raketwapen nadien verder is en nog zal worden ontwikkeld, mag worden aangenomen, dat deze raketten — o.m. door meteorologische invloeden — nimmer zuiver zullen kunnen worden gericht of op grote schaal gelijktijdig op een doelgebied afgevuurd.

Raketprojectielen bereiken een zeer grote hoogte en gaan sneller dan het geluid, zodat het niet mogelijk is, de burgerbevolking tegen de nadering te waarschuwen.

Voorbeelden:

Londen, Antwerpen en Luik.

5. In de *zeer grote bevolkingscentra* dient te worden gerekend op *karpetbombardementen* (z.g. saturationraids), welke tot doel hebben een nationale ramp te veroorzaken, door deze centra zodanig te vernietigen, dat het moreel van de bevolking in het gehele land ernstig wordt ondermijnd. Deze aanvallen zullen alleen dan het beoogde effect sorteren, indien zij worden ondernomen met enkele honderden vliegtuigen, welke binnen korte tijd hun bommenlast boven het doelgebied afwerpen. Door *brisantbommen* ($\pm 200-500$ kg) worden hierbij eerst zodanige verwoestingen aangericht, dat de branden, welke worden veroorzaakt door bij een onmiddellijk volgende aanvalsgolf in massale hoeveelheden afgeworpen *brandbommen* en eventueel *fosforbommen*, snel tot conflagraties kunnen leiden. Voorts zullen *tijdbommen*, *vlinderbommen* (kleine splinterbommen) e.d. worden afgeworpen, welke de hulpverlening binnen het getroffen gebied ernstig bemoeilijken of vertragen.

Deze aanvallen zijn zeer kostbaar en eisen grote voorbereiding. Zij zullen om deze redenen niet veelvuldig kunnen worden uitgevoerd en de aan te vallen bevolkingscentra zullen dan ook zorgvuldig worden uitgekozen.

Voorbeelden:

Hamburg, Düsseldorf, Keulen, Dresden, etc. De massale aanvallen op deze steden werden uitgevoerd door gemiddeld 600 vliegtuigen, welke gezamenlijk in totaal per aanval 1200 ton hoog explosieve bommen, 600 ton olie- en fosforbrandbommen en 600 ton magnesiumbrandbommen afwierpen.

6. Met de hiervóór bedoelde aanvallen kunnen gepaard gaan *storingsaanvallen* op andere bevolkingscentra, o.m. met het doel de hulpverlening

aan zwaar getroffen gebieden te verhinderen. De vijand zal n.l. trachten het voor assistentie in aanmerking komende hulpverleningspotentieel aan eigen omgeving te binden.

Deze aanvallen zullen veelal worden uitgevoerd door enige vliegtuigen, behorende tot de grote formatie bommenwerpers, welke op weg is naar een groot bevolkingscentrum voor het uitvoeren van een karpetbombarde- ment. Ook worden wel kleine formaties lichte bommenwerpers voor dit doel ingezet.

Voorbeelden:

Veelvuldige toepassing door de Amerikaanse en Engelse luchtmacht bij de grote aanvallen op Duitsland.

De uitwerking van storingsaanvallen komt overeen met die van het in ons land plaats gehad hebbende bombardement op Nijmegen.

Met hetzelfde doel als dat, hetwelk wordt beoogd met storingsaanvallen, zal worden getracht de verbindingen met het gebied, waar een karpet- bombardement wordt uitgevoerd, te verbreken door bruggen, viaducten en wegen te vernietigen.

Ir
vi
aa
m
w
Ir
sc
or
Ir
1.
2.
3.
4.
5.
Oj
de
we
dc
V
or
hu
he
uit
en
tel
ste
br
Oc
in
m
ge
Oc
de

Organisatie bescherming burgerbevolking in B-gemeenten

In de kringen van B-gemeenten geldt het beginsel, dat indien een goede vredesorganisatie aanwezig is, door coördinatie en het treffen van enige aanvullende voorzieningen, de *normaal* in oorlogstijd te verwachten evenementen met het in vredestijd aanwezige hulpverleningspotentieel kunnen worden opgevangen.

In de B-gemeenten zonder grote aaneengesloten bebouwingen kunnen beschietingen op communicatiemiddelen, aanvallen op objecten van beperkte omvang en toevalstreffers worden verwacht.

In de eerste plaats ware derhalve na te gaan:

1. of binnen het gebied van de kring gevaaraantrekkende objecten van beperkte omvang zijn (als bedoeld onder punt 2 van de aanvalsobjecten);
2. of in de nabijheid daarvan woongelegenheid aanwezig is, welke bij eventuele aanvallen op deze objecten zou kunnen worden getroffen;
3. of door het gebied van de kring belangrijke spoorlijnen, wegen of waterwegen lopen, alwaar beschietingen op communicatiemiddelen (punt 1 aanvalsobjecten) mogelijk zijn;
4. of in de nabijheid van deze wegen bebouwing aanwezig is, welke door de beschietingen eventueel gevaar kan lopen;
5. hoe de aard is van de overige tot de kring behorende bebouwing, waar dus uitsluitend toevalstreffers (hoofdstuk I, § 4, onder *d*, van de Leidraad) behoeven te worden verwacht.

Op grond van deze gegevens kan aan de hand van hetgeen hiervoor over de aanvalsmiddelen werd gezegd, plaatselijk een inzicht worden verkregen, welke de omvang van de in Hoofdstuk III, onder I, van de Leidraad bedoelde gevolgen zal kunnen zijn.

Vooralsnog zal het, ook bij een voortreffelijke beschermingsorganisatie, enige tijd duren voordat de onderscheidene diensten ter plaatse hulp kunnen verlenen. In de tussentijd zullen de omwonenden onmiddellijk het nodige moeten verrichten om beginnende branden te blussen, personen uit ingestorte gebouwen te bevrijden, gewonden de eerste-hulp te verlenen enz. De centrale overheid zal omtrent deze *zelfbeschermingsmaatregelen* ten behoeve van de bevolking eenvoudige en duidelijke gedragsregels samenstellen en voorts voorschriften geven met betrekking tot het beperken van brandgevaar in woningen en gebouwen.

Ook voor de bedrijven praevaleert de zelfbescherming. Daar de bedrijven in vele gevallen tevens aanvalsobjecten zijn, zullen speciale maatregelen moeten worden getroffen ten aanzien van het verschaffen van schuilgelegenheid tegen scherfwerking aan de in het bedrijf werkzame arbeiders. Ook aan het verlenen van eerste-hulp en het bestrijden van branden zal de nodige aandacht moeten worden geschonken.

De bescherming van enkele dezer bedrijven (met name de grote industrieën) kan, met het oog op het in stand houden van het maatschappelijk leven en van de oorlogsproductie van zodanig belang zijn, dat deze bedrijven boven de zelfbeschermingsmaatregelen nog bijzondere voorzieningen zullen moeten treffen (*bedrijfsbescherming*). Reeds bij de opzet van de kringbeschermingsplannen ware aandacht te schenken aan de noodzakelijke coördinatie en samenwerking met de kringorganisatie.

De ter aanvulling van de zelfbescherming en de bedrijfsbescherming van overheidswege, *kringsgewijze*, te treffen maatregelen waren, voor wat betreft het operatief optreden tegen de gevolgen van een aanval, te richten op:

- a. *het onmiddellijk verlenen van hulp aan de slachtoffers;*
- b. *het voorkomen van uitbreiding van door de aanval aangerichte schade.*

Daarnaast ware *gemeentelijk* te bezien, welke maatregelen dienen te worden voorbereid om na een aanval:

1. het maatschappelijk leven zo spoedig mogelijk te herstellen;
2. stagnatie in de oorlogsproductie te voorkomen.

Teneinde te kunnen nagaan op welke wijze coördinatie kan worden verwezenlijkt en de kringorganisatie „selfsupporting” kan worden gemaakt ware het thans per kring aanwezige *hulpverleningspotentieel*, dat ook onder oorlogsomstandigheden kan worden ingeschakeld, te *inventariseren*.

Vervolgens kan aan de eenheden van dit potentieel binnen de kring een *verzorgingsgebied* worden aangewezen (functionele, geen territoriale begrenzing). Hierbij dient er naar te worden gestreefd dat een geconcentreerd optreden op de plaatsen, *waar aanvallen kunnen worden verwacht*, zoveel mogelijk wordt gewaarborgd, door op deze plaatsen de *verzorgingsgebieden te doen samenvallen*.

Het aldus geprojecteerde verzorgingsgebied zal veelal groter zijn, dan dat waarin in vreedetijd hulp wordt geboden. Het zal derhalve nodig zijn, de nadelige *factoren tijd en afstand* tot een minimum te beperken, waardoor ook op afgelegen plaatsen snel hulp kan worden geboden.

Dit kan geschieden door:

- a. *de uitruksnelheid* van het personeel en materieel zo hoog mogelijk op te voeren (paraatheid). Hiertoe zal een perfect oproepsysteem van het personeel nodig zijn, terwijl voorts kan worden overwogen in hoeverre het mogelijk is het benodigde personeel aan te trekken uit die bedrijven en instellingen waar permanent personeel aanwezig is;
- b. *de aanvalssnelheid* zo veel mogelijk op te voeren. De eenheden zullen hiertoe met motorvoertuigen moeten worden uitgerust (mobiliteit).

Vervolgens zal kunnen worden nagegaan *hoe in de bevelvoering* van de kringorganisatie kan worden *voorzien*. De kringcommandant ware te be-

la
p
ir
sc
w
d
v
in
o
A
a
b.
D
M
a
(F
m
H
te
W
ni
1.
br
sp
de
2.
di
a.
b.
c.
d.
M
op
en
we
int
he
wa

lasten met het dirigeren van het in de kring aanwezige hulpverleningspotentieel. Hij geve daarbij algemene directieven (zwaartepunt en omvang inzet hulpverleningspotentieel) en late de technische leiding van de onderscheidene diensten over aan de commandanten. (Hierna, onder „Brandweer”, zal worden aangegeven, welke algemene factoren in aanmerking dienen te worden genomen bij het opbouwen van een goede bevelvoering voor de diensten). Verder ware de kringcommandant te belasten met het inroepen van assistentie indien een calamiteit de krachten van de kringorganisatie te boven gaat.

Assistentie kan worden verkregen:

- a direct uit de voor hulpverlening door de C. d. K. aangewezen kringen;
- b. indirect, via de C. d. K., uit andere kringen.

De kringcommandopost dient permanent bezet te zijn.

Met het oog op een onmiddellijke bestrijding van de gevolgen van een aanval ware de commandanten der onderscheidene beschermingseenheden (Posthoofden) de bevoegdheid te geven het hun toegewezen personeel en materieel in te zetten, wanneer een ramp aan hen wordt gerapporteerd. Hun ware daarbij de verplichting op te leggen vóór het uitrukken kennis te geven aan de kringcommandant.

Welke *aanvullende voorzieningen* zijn voorts nog noodzakelijk om de organisatie snel en doeltreffend te kunnen doen optreden?

1. De kringleiding zal terstond op de hoogte moeten kunnen worden gebracht van plaatsgevonden evenementen. Daartoe ware over de kring verspreid vele *meldingsposten* te *projecteren*. (Deze meldingsposten zullen ten dele kunnen samenvallen met de commandopost der posthoofden).
2. De kringorganisatie staat of valt met het instandhouden der *verbindingen* tussen:
 - a. de meldingsposten en de kringcommandopost;
 - b. de posthoofden en de kringcommandopost;
 - c. de kringcommandopost en de kringcommandanten van de door de C. d. K. voor directe hulp aangewezen kringen;
 - d. de kringcommandopost en de Commissaris der Koningin.

Met betrekking tot de verbindingen sub *a*, *b* en *c* mag gerekend worden op het intact blijven van de *telefoonkabels*, mits in overleg met de P.T.T. enige aanvullende voorzieningen worden getroffen. (Omleggen van kabels, welke onder belangrijke bruggen lopen enz. Niet ware te rekenen op het intact blijven van de telefooncentrales, met name de districtscentrales van het automatisch telefoonnet). Voor de zeer belangrijke verbinding sub *d*. ware *zendapparatuur* te projecteren.

Ook indien in de B-kringen grote aaneengesloten bebouwingen — als bedoeld in de inleiding van Hoofdstuk III van de Leidraad — aanwezig zijn, kan volgens dezelfde beginselen worden georganiseerd.

Met de aangegeven maatregelen zal evenwel, in verband met de daar te verwachten storingsaanvallen, (Aanvalsobjecten punt 6) niet kunnen worden volstaan.

Na de inventarisatie zal blijken dat het aanwezige hulpverleningspotentieel in de kring, waartoe de bebouwing behoort, niet voldoende is om de gevolgen welke uit een storingsaanval kunnen voortvloeien op te vangen. Met het oog hierop dienen met de door de C. d. K. voor hulpverlening aangewezen kringen regelingen te worden getroffen, opdat de voor de noodzakelijke aanvulling aan te wijzen beschermingseenheden zich onmiddellijk na een storingsaanval naar het aangevallen gebied kunnen begeven en hun inzet binnen redelijke tijd gewaarborgd is.

Ook zullen binnen de grote aaneengesloten bebouwingen enige aanvullende voorzieningen nodig zijn, t.w.:

1. de zelfbescherming zal tot gezamenlijk optreden in staat moeten zijn en daartoe dienen te worden georganiseerd in beschermingsblokken;
2. aan het plaatselijke meldings- en verbindingssysteem zullen hogere eisen moeten worden gesteld;
3. uitbreiding van posten (verspreiding over de bebouwing) zal nodig zijn;
4. de beschermingseenheden zullen steeds paraat, dus de posten permanent bezet moeten zijn (part-timers).

De punten 1 en 2 worden onder de „A-gemeenten” nader uiteengezet.

Organisatie bescherming burgerbevolking in de A-gemeenten

Naast de aanvallen, welke in B-gemeenten kunnen worden verwacht, dient in de A-gemeenten te worden gerekend op:

1. aanvallen op uitgebreide voor de oorlogvoering van belang zijnde objecten (Aanvalsobjecten onder punt 3);
2. aanvallen met raketprojectielen (alleen in de grote- en middelgrote bevolkingscentra. Aanvalsobjecten punt 4);
3. karpetbombardementen (saturation raids). Deze aanvallen kunnen worden verwacht op de zeer grote bevolkingscentra (Aanvalsobjecten punt 5).

De ervaring in het buitenland en ook in ons land heeft geleerd, dat de *vredesorganisatie* in deze gemeenten, in tegenstelling tot de B-gemeenten, *principieel niet voldoende* is om aan de gevolgen van dergelijke aanvallen het hoofd te kunnen bieden. Het zal derhalve noodzakelijk zijn tot een, soms aanzienlijke, uitbreiding van het hulpverleningspotentieel te geraken. In alle A-gemeenten ware te rekenen, dat de aanvallen grote verwoestingen, een groot aantal slachtoffers en vele verspreide brandhaarden, welke snel tot conflagratie kunnen leiden, zullen veroorzaken, terwijl voorts de distributienetten van gas-, water- en electriciteitsbedrijven, alsmede wegen, bruggen en viaducten ernstig zullen worden beschadigd.

Uitgaande van hetgeen hiervóór over de aanvalsmiddelen werd opgemerkt kan plaatselijk, aan de hand van de aard der bebouwing, worden nagegaan welke de omvang zal kunnen zijn van de gevolgen van daar te verwachten aanvallen.

De voor de B-gemeenten aangegeven voorzieningen zullen uitbreiding behoeven.

A. In de afgelopen oorlog is gebleken dat het doeltreffend opvangen van de gevolgen van bombardementen in hoge mate afhankelijk is van de medewerking van de gehele burgerbevolking.

Het is noodzakelijk dat bij zware bombardementen de bestrijding van vliegvuur en kleine branden, de verzorging van lichtgewonden, eenvoudige reddingswerkzaamheden e.d. geheel aan de zelfbescherming worden overgelaten.

Bij de aanvallen op de grote Duitse steden en ook bij de aanval op 's-Gravenhage (Bezuidenhout) is gebleken, dat de overheidsorganisatie voor onoverkomelijke problemen komt te staan, indien de bevolking faalt in haar zelfbeschermingstaak.

Teneinde dit te voorkomen en tevens te bereiken dat de zelfbescherming tegen de omvangrijke taak is opgewassen, dient te worden gestreefd naar:

1. *collectief optreden van de zelfbescherming.*

De individuele zelfbescherming ware met het oog hierop bloksgewijze te organiseren op zodanige wijze, dat doeltreffend operatief kan worden opgetreden;

2. *inschakeling van de georganiseerde zelfbescherming bij de beschermingsorganisatie.*

Te dien einde ware de gemeente, met inachtneming van de aard der bebouwing, de aanwezigheid van gevaaraantrekkende objecten, natuurlijke hindernissen en scheidingen door kunstwerken (spoorlijnen, kanalen e.d.), in wijken te verdelen. Het *Wijkhoofd* (Leidraad, blz. 15) zou kunnen worden belast met het *dirigeren van en het geven van leiding aan* de georganiseerde zelfbescherming (*blokploegen*);

3. *de aanwezigheid van schuilgelegenheid tegen scherfwerking in of bij de woningen.*

De bevolking zal dan tijdens en terstond na een bombardement handdelend kunnen optreden. De centrale overheid zal omtrent de inrichting van zelfbeschermingsschuilplaatsen t.z.t. richtlijnen uitgeven.

B. Uitgaande van het goed functioneren van de zelf- en bedrijfsbescherming ware een *raming* te maken van hetgeen aan *personeel en materieel* plaatselijk noodzakelijk is voor het *operatief optreden* van de onderscheidene diensten en van hetgeen in materieel opzicht ter ondersteuning van de georganiseerde zelfbescherming nodig wordt geacht.

Bij inventarisatie van het hulpverleningspotentieel, hetwelk reeds nu ter plaatse aanwezig is en van datgene dat *binnen redelijke tijd* uit de omliggende door de C. d. K. voor hulpverlening aangewezen B-kringen kan worden aangetrokken, zal in de meeste A-gemeenten blijken, dat dit hulpverleningspotentieel niet voldoende is om de behoefte van alle onderdelen van de beschermingsorganisatie te dekken.

Op grond van deze in de beschermingsplannen vast te leggen gegevens, zal een *nationale planning* worden gemaakt van het personeel en materieel dat nodig is om in het ontbrekende te voorzien. Voorts zal worden nagegaan, welk materieel aan de A-gemeenten zal dienen te worden toegewezen en welk personeel en materieel voor gebruik door meerdere gemeenten zal worden samengebracht in *Mobiele Rijkshulpverleningscolleges*.

C. Zoveel mogelijk dient te worden *voorkomen*, dat het *hulpverleningsmaterieel bij aanvallen verloren gaat* of het uitrukken van de beschermings-eenheden tengevolge van onjuiste opstelling (door versperringen e.d.) onmogelijk wordt.

1. Voor het opvangen van de gevolgen van verspreide treffers en om de normale vredestaak te kunnen vervullen is weliswaar een weloverwogen opstelling van *enig materieel in de bebouwing* noodzakelijk, doch de *hoofdmacht* dient te worden *opgesteld aan de stadsrand* in de buurt van de grote toegangswegen tot het centrum of in groene stroken welke tot diep in de bebouwing doordringen. De opstelling aldaar moet voorts zodanig worden gekozen, dat een snelle concentratie van het hulpverleningspotentieel bij bombardementen op de plaatselijk aanwezige gevaaraantrekkende objecten eveneens mogelijk is.

2. Voorts ware aandacht te schenken aan het opvoeren van de *paraatheid* en *mobilitéit*. Permanente bezetting der posten (enkele full-timers, het merendeel echter in part-time-verband) zal noodzakelijk zijn, terwijl de eenheden met motorvoertuigen zullen moeten worden uitgerust. Eveneens ware na te gaan op welke wijze de beschermingsdiensten na een aanval, *indien nodig*, op de maximum-sterkte kunnen worden gebracht (inschakeling van alle part-timers). Bij het ontwerpen van een oproepsysteem ware rekening te houden met het uitvallen van electriciteits- en telefoonnet.

D. Na een bombardement zullen onderscheidene stadsdelen getroffen kunnen zijn. Teneinde te kunnen bepalen waar het zwaartepunt van de inzet moet worden gelegd, in hoeverre hulp van buiten noodzakelijk is en waar de te hulp geroepen eenheden moeten worden ingeschakeld, dient de *centrale leiding* zo spoedig mogelijk een *volledig beeld* te hebben van *hetgeen zich* tijdens en na een aanval *afspeelt*.

Met het oog hierop ware in de wijken een permanent bezette *wachtdienst* voor te bereiden, welke over eigen verbindingsmiddelen (*veldtelefoons*) met de wijkcommandopost beschikt.

Het personeel van deze wachtdiensten kan, zodra met de hulpverlening een aanvang is gemaakt, als verbindingspersoneel ter beschikking van de commandanten der onderscheidene op de plaats van de ramp optredende diensten worden gesteld.

Wat de *bevelvoering* betreft (pag. 14 en 15 van de Leidraad) zij opgemerkt, dat hetgeen werd vermeld ten aanzien van de functie van de Kringcommandant in de B-kringen, van overeenkomstige toepassing is op het Hoofd Bescherming Burgerbevolking.

Het Wijkhoofd ware de bevoegdheid te geven het ter ondersteuning van de zelfbescherming in de wijken aanwezige hulpverleningspotentieel in te zetten.

De centrale commandopost dient permanent bezet te zijn.

Het goed functionneren van de beschermingsorganisatie in de A-gemeenten staat of valt met het instandhouden der *verbindingen* tussen de centrale commandopost en:

- a. de wijkposten;
- b. de commando's der onderscheidene tot de beschermingsorganisatie behorende diensten;
- c. de hulpverlenende instanties buiten de gemeente (C.d.K. en kringcommandanten);
alsmede tussen de commando's van de diensten en
- d. de leiding van het aan de stadsrand opgestelde hulpverleningspotentieel;
- e. de leiding van de op de plaats van de ramp opererende eenheden.

Op het intactblijven van de telefoonverbindingen binnen de bebouwing kan niet worden gerekend.

Voor de zeer belangrijke verbindingen sub *c.* en *e.* ware in alle A-gemeenten zendapparatuur te projecteren. In de kleine A-gemeenten zal wellicht wat betreft de verbindingen sub *a.*, *b.* en *d.* met ordonnancediensten kunnen worden volstaan.

In de middelgrote en grote A-gemeenten ware ook in deze laatste verbindingen door middel van radio te voorzien.

Voor het onderhouden van de verbindingen met de wijkposten en de op de plaats van de ramp opererende eenheden, verdient het aanbeveling in plaats van vaste zenders en ontvangers mobilifoonwagens te projecteren, welke na een aanval vanwege het H.B.B. — op grond van verkenning *tijdens* de aanval vanuit hoge posten in de buurt van de centrale commandopost — naar de getroffen wijk(en) worden gedirigeerd.

Voorts is het mogelijk gebruik te maken van mobiele zenders, gecombineerd met een net van handy-talkies (reikwijdte in bebouwde kommen tot 500 m).

Overige mogelijkheden bij toepassing van radioverbindingen:

- a.* selectieve oproep;
- b.* op twee golflengten omschakelbare zendapparatuur;
- c.* simplex- en duplexstelsel.

Beschermingsdiensten

Factoren waarmede voor alle diensten rekening ware te houden:

1. de diensten zoveel mogelijk formeren uit, c.q. toevoegen aan de voor vredesbehoefte reeds aanwezige diensten (basis voor opzet en deskundige krachten aanwezig);
2. zoveel mogelijk de particuliere organisaties (Rode Kruis, Oranje Kruis met de daarbij aangesloten verenigingen, Ned. Vrouwencomité met de aangesloten organisaties, Brandweerverenigingen enz.) inschakelen (gegroeide praktijk bestendigen; ambtelijk karakter voorkomen). De Minister van Binnenlandse Zaken zal met deze organisaties, alsmede met de Nederlandse Vereniging voor Luchtbescherming en het Nationaal Instituut Steun Wettig Gezag overleg plegen omtrent de taak, welke zij in het kader van de beschermingsorganisatie kunnen vervullen. Hieromtrent zullen nog nadere mededelingen volgen;
3. de diensten zullen elkander in sommige gevallen overlappen en het goed functioneren van de ene dienst zal in vele gevallen mede worden bepaald door het tijdig optreden van een andere dienst (coördinatie reeds bij het opzetten van de plannen verwezenlijken);
4. het van buiten aangetrokken hulpverleningspotentieel moet vlot en in gesloten verband kunnen worden ingeschakeld. De centrale overheid zal hiertoe eenheid in rangen, rangonderscheidingsteken, kleding en opleiding, alsmede standaardisatie van materieel bevorderen.

Brandweer

De vredesorganisatie vormt de basis voor de organisatie in oorlogstijd. Nagegaan dient te worden in hoeverre de bestaande vredesorganisatie daarvoor wijziging en uitbreiding behoeft.

De vredesorganisatie is gebaseerd op de aanwezige *brandrisico's* en eventuele andere factoren, aan de hand waarvan worden bepaald:

- de sterkte aan materieel en personeel;
- de opstelling van het materieel;
- de wijze van brandmelding en alarmering van het personeel;
- de bluswatervoorziening;
- de intercommunale hulpverlening;
- de bevelvoering.

Voor het vaststellen van de oorlogsorganisatie gelden in beginsel dezelfde overwegingen. Wel zullen *bijzondere factoren* van invloed kunnen zijn en het is dus zaak deze nader in beschouwing te nemen.

Primair is de *grotere brandrisico* als gevolg van het karakter en de omvang van de te verwachten branden door oorlogshandelingen. Deze zijn afhankelijk van de uitwerking van de gebruikte aanvalsmiddelen en de aard van de getroffen objecten c.q. gebieden. De vraag is dus:

waarmede moet in de verschillende A- en B-gemeenten rekening worden gehouden? Indien de voorbereidingen worden ingesteld op het „zwaarste” geval, zullen deze ook voor de „lichtere” gevallen een voldoende oplossing geven.

Het is intussen zaak ook het „zwaarste” geval tot de verhoudingen terug te brengen, die voor elke A-gemeente en kringen van B-gemeenten afzonderlijk gelden. Naast de z.g. oorlogsbranden blijven echter ook de branden die niet het gevolg zijn van een luchtaanval de aandacht vragen.

B-gemeenten

Voor wat de B-gemeenten betreft, kunnen branden worden verwacht als gevolg van aanvallen op communicatiemiddelen, van toevalstreffers, storingsaanvallen en neergestorte brandende vliegtuigen. Hierdoor zullen, in het bijzonder in de *bebouwde kommen*, branden van beperkte omvang kunnen ontstaan, die van de normale (vredes) branden in zoverre verschillen, dat ze gelijktijdig ontstaan.

Deze factoren vormen een maatstaf voor het *aantal bluseenheden*, nodig voor de eerste inzet (veelal doel: uitbreiding te voorkomen), alsmede voor de voortgezette bestrijding. Hierbij kan al het in de kring aanwezige materieel in beschouwing worden genomen, mits dit voldoende mobiel en het personeel paraat is.

Bijzondere aandacht vraagt hierbij nog het slangenprobleem. Nimmer dient uit het oog te worden verloren, dat het *bluspotentieel* niet alleen door het aantal bluseenheden wordt bepaald, doch mede door de aanwezigheid van voldoende bluswater.

Het *personeelsvraagstuk* wordt door de sterkte van het aanwezige materieel beheerst. Per bluseenheid ware te rekenen op een bezetting van 9 man + de nodige reserve.

Ten aanzien van het *bluswatervraagstuk* gelden dezelfde overwegingen als in vreedestijd, met dien verstande, dat naar verhouding de behoefte aan water groter zal zijn (meer branden gelijktijdig) en kans op het uitvallen van de drinkwaterleiding bestaat.

Watertransport over langere afstanden, alsmede aanleg van blusvijvers of bluswaterreservoirs, zal onder de ogen moeten worden gezien. Voorts kunnen tankwagens soms zeer goede diensten bewijzen. Tenslotte zal het alleszins aanbeveling verdienen ook de mogelijkheden van mistblussing in dit licht te bezien.

Méér nog dan in vreedestijd is de *intercommunale hulpverlening* van grote betekenis.

Dit betreft in de eerste plaats het aantrekken van hulp uit de daarvoor aangewezen kringen.

De *bevelvoering* moet zodanig zijn dat gewaarborgd is:

- a. het snel verkrijgen van een overzicht van de stand van zaken (melding en verkenning);

- b. snelle concentratie en een doelmatige inzet;
- c. snel aantrekken van hulp uit naburige kringen;
- d. het snel verlenen van hulp aan andere kringen c.q. aan A-gemeenten.

Een en ander wordt bevorderd door een goede kennis van de aanwezige risico's en een juiste beoordeling van de gevolgen van eventuele branden, alsmede door een goed inzicht in de capaciteit van het gehele bluspotentieel, (materieel en bluswater).

Voorts moet nimmer uit het oog worden verloren, dat er een kenmerkend verschil bestaat tussen aanvallen die geen, en die wel brand tengevolge hebben.

In het eerste geval zijn de gevolgen na de aanval gelimiteerd, in het tweede echter niet. Immers in het laatste geval is hiervan eerst sprake als de branden zijn bestreden.

Bij de beoordeling van een en ander is het natuurlijk van groot belang te weten op hoeveel bluseenheden moet worden gerekend om met succes de branden als gevolg van een storingsaanval op de B-gemeenten met grote aaneengesloten bebouwing te kunnen bestrijden. Hiervoor is moeilijk een aantal te noemen, doch om de gedachte te bepalen zal dit in sommige gevallen zeker 30 à 40 en meer kunnen bedragen.

Voor een kring is de centrale bevelvoering in handen van de kringcommandant gelegd. Ten aanzien van de regeling van de inzet zijn twee oplossingen denkbaar, n.l. de volledig gecentraliseerde en de meer gedecentraliseerde bevelvoering. In het eerste geval geschiedt de gehele inzet van alle eenheden door de kringcommandant, in het tweede geval wordt de inzet door de kringbrandweercommandant namens de kringcommandant verzorgd.

Een overeenkomstige gedragslijn kan t.a.v. de politie, geneeskundige dienst e.d. worden gevolgd.

Aan welke oplossing de voorkeur moet worden gegeven, wordt dikwijls door plaatselijke verhoudingen en andere omstandigheden bepaald.

Van bijzonder belang is voor verscheidene B-gemeenten tenslotte nog het probleem van de *bosbrandbestrijding*. Ook hiervoor geldt, dat uitgegaan moet worden van de bestaande vredesorganisatie. Nagegaan moet worden in hoeverre deze in de organisatie van de B.V. kan worden opgenomen.

A-gemeenten

Voor deze gemeenten gelden enkele bijzondere factoren, voortvloeiende uit het feit, dat mede met de gevolgen van grotere aanvallen, dus met *grote branden*, rekening moet worden gehouden.

Nodig is dus zich een beeld te vormen van de aard en de omvang van dergelijke branden en de mogelijkheden tot bestrijding. Van bijzonder belang is het daarbij het centrum van de steden in beschouwing te nemen. Het beeld dat de steden na een dergelijke aanval vertonen is veelal een groot aantal branden, verspreid over een groot oppervlak, en geconcentreerde branden op een beperkt oppervlak. Uit onderstaand overzicht, dat betrekking heeft op enkele Duitse steden, blijkt dit duidelijk.

Overzicht aanvallen op enkele Duitse steden
(F. and Airwar)

Steden	Bevolkings-aantal	Datum van de aanval	Aantal vliegtuigen	Bommenlast in tonnen			Oppervl. waarin branden ontstonden	Oppervl. met geconcentreerde branden	Vuurstormen
				expl. bommen	brandbommen	totaal			
Barmen .	190 000	30-5-43	550	900	1 050	1 950	9,5 km ²	2,6 km ²	neen
Elberfeld .	196 000	24/25-6-43	550	900	1 050	1 950	15 „	5,1 „	neen
Hamburg.	1 760 000	24/25-7-43	700	1 300	1 100	2 400	47,4 „	3,8 „	ja
Hamburg.	1 760 000	27/28-7-43	700	1 300	1 100	2 400	43,5 „	13,1 „	ja
Hamburg.	1 760 000	29/30-7-43	700	1 300	1 100	2 400	26 „	5,6 „	ja
Kassel . .	228 000	22/23-10-43	500	900	1 100	2 000	60 „	7,4 „	ja
Darmstadt	109 000	11/12 9-44	240	400	600	1 000	10,5 „	3,8 „	ja

Opmerking: oppervlakte bebouwde kom van Amsterdam is 50 km².

Het kenmerk van de branden in Hamburg was bijv. dat 20 minuten na het afwerpen van de eerste bommen een brand bezig was zich te ontwikkelen, die twee à drie uur later zijn hoogtepunt bereikte. Daarna woedde een brand van een dergelijke omvang nog gedurende drie uur in alle hevigheid voort, alvorens van een afnemen sprake kon zijn.

Hoewel uiteraard niet voor alle A-gemeenten met branden van een dergelijke omvang rekening behoeft te worden gehouden, zijn hieruit toch belangrijke lessen te trekken.

Bij dergelijke branden is van een bestrijding van afzonderlijke objecten in het algemeen geen sprake. In de aanvang zal veelal met een omsingeling, dus het beletten van uitbreiding, moeten worden volstaan.

De vraag is dan ook: hoeveel bluseenheden zijn in de eerste aanleg nodig (organieke sterkte) en op hoeveel eenheden moet bij grotere rampen voor de voortgezette bestrijding worden gerekend?

Bij het bepalen van de organieke sterkte dient er van te worden uitgegaan, dat deze nimmer toereikend zal kunnen zijn om de A-gemeenten voor alle gevallen self-supporting te maken. Voor de voortgezette bestrijding zullen zij daartoe steeds op hulpverlening uit de kringen en van de mobiele Rijkscolonnes zijn aangewezen.

Teneinde een indruk te verkrijgen van het vereiste aantal eenheden wordt aangenomen dat gemiddeld per eenheid op 40 m vuurfront kan worden gerekend, aannemende dat de aanvoer van bluswater is verzekerd. Dit betekent dus 25 eenheden per km vuurfront.

Het aantal vereiste eenheden kan dan ook in bepaalde gevallen enige honderden bedragen. Vergelijk Hamburg 1e aanval 700 eenheden, 2e aanval 500 eenheden, 3e aanval 450 eenheden, Nijmegen Februari 1944 40 eenheden, Rotterdam 1943 60 eenheden.

Het *personeelsvraagstuk* wordt weder beheerst door het aanwezige materieel. Er dient met een permanente bezetting, althans voor een deel van het materieel, rekening te worden gehouden. Mede uit *morele* overwegingen mag de binnenstad nimmer geheel worden ontbloot. Het gros van het personeel en materieel zal in de buitenwijken moeten worden opgesteld. Vrouwelijk personeel kan zeer goed voor dienst op seinzalen e.d. worden aangewend.

De *bluswatervoorziening* eist zeer bijzondere aandacht, aangezien meer nog dan in de B-gemeenten, rekening moet worden gehouden met de vernieling van het drinkwaterleidingsnet.

De *bevelvoering* zal dezelfde waarborgen moeten bieden als onder de B-gemeenten genoemd.

Uitgangspunt moet hierbij zijn dat de commandant van de brandweer in beginsel verantwoordelijk is voor de brandbestrijding in zijn volle omvang. Samenwerking met eventuele andere diensten moet echter gewaarborgd zijn, en zal door het Hoofd B.B. moeten worden bepaald.

Wil onder dergelijke omstandigheden een goede inzet gewaarborgd zijn, dan dient hiervoor tijdens c.q. direct na de aanval een *plan voor de inzet* te worden opgemaakt. Dit plan moet op de volgende overwegingen zijn gebaseerd:

- a. het globale beeld van de branden (oppervlakte, brandbaarheid van de gebouwen, ligging en gevaar voor vitale gebouwen, kans voor snelle uitbreiding e.d.);
- b. de bijzondere factoren zoals windrichting, windkracht, gevaar voor overslag, toegangsmogelijkheden, bluswatervoorziening;
- c. het vereiste aantal bluseenheden voor een doeltreffende bestrijding;
- d. beschikbare eenheden, nodig geachte versterking en tijdstip, waarop deze eventueel kan worden verwacht.

Het *plan voor de inzet* zal dan moeten omvatten:

- a. de plaats waar het zwaartepunt van de actie moet worden gelegd;
- b. de lijnen waar het vuur in eerste aanleg moet worden gestuit;
- c. de verdeling van de eenheden over de fronten;
- d. de bevelvoering en de samenwerking op de vuurfronten.

Hiervoor is dus voor alles nodig dat zo spoedig mogelijk een overzicht van de stand van zaken wordt verkregen (meldingen, verkenning).

Voorts moet de bevelvoering waarborgen:

- a. snelle concentratie en een doelmatige inzet;
- b. snel aantrekken van hulp van elders;
- c. het nemen van juiste besluiten en het geven van korte en duidelijke bevelen;
- d. het scheppen van klare bevelsverhoudingen;
- e. voor elke commandant beperking van het aantal ondercommandanten zo mogelijk tot 3 à 4;
- f. verzorging van goede berichtgeving van boven naar beneden en omgekeerd;
- g. vaardigheid om met grote eenheden te manoeuvreren;
- h. regeling voorziening bedrijfsstoffen.

Hetgeen hierboven t.a.v. de brandweer werd opgemerkt met betrekking tot de bevelvoering is van overeenkomstige toepassing op de hierna te behandelen diensten.

Geneeskundige Dienst

In de B-kringen zonder grote aaneengesloten bebouwingen zal aan de hand van het aantal in de gevaaraantrekkende objecten werkzame personen en de bevolkingsdichtheid rondom deze objecten een raming kunnen worden gemaakt van het aantal mogelijk te verwachten slachtoffers.

Aandacht ware te schenken aan de omstandigheid, dat bij beschieting van communicatiemiddelen op afgelegen plaatsen aan een groot aantal gewonden geneeskundige hulp moet kunnen worden geboden. (Mobiele eerste hulp-teams, waaraan een arts is verbonden; voorzien in vervoer van gewonden over lange afstanden naar eerste-hulp-post of (nood)ziekenhuis).

Indien de organisatie op het vorenstaande is ingesteld, zal het tevens mogelijk zijn de gevolgen van evenementen van geringere omvang, zoals toevalstreffers, op te vangen.

In B-gemeenten met aaneengesloten bebouwing zal de raming van het aantal mogelijk te verwachten doden en gewonden kunnen worden gebaseerd op de gevolgen van de daar te verwachten storingsaanvallen (te rekenen ware op 1 % van het inwonertal aan zwaar gewonden en 2 % licht gewonden).

Uitbreiding van het in vreedstijd aanwezige aantal E.H.-posten zal nodig zijn (verspreiding over de bebouwing).

De behoefte, welke in kringverband bestaat aan extra-ziekenhuizen en inventaris, kan vervolgens worden geraamd. Tevens na te gaan welke gebouwen voor inrichting tot noodziekenhuis in aanmerking komen. In provinciaal en eventueel in landelijk verband zal daarna worden bezien wáár noodziekenhuizen zullen worden ingericht.

In de *A-gemeenten*, waar niet op karpethombardementen behoeft te worden gerekend, ware eveneens uit te gaan van het voor storingsaanvallen genoemde percentage gewonden.

Door de grotere in deze gemeenten te verwachten verwoestingen zal het vervoer van gewonden binnen de bebouwing gestagneerd kunnen worden. Met het oog hierop weloverwogen verspreiding van E.H.-posten over de bebouwing met concentratie (op veilige afstand) in de buurt van de gevaar-aantrekkende objecten en op zodanige wijze, dat de posten te allen tijde bereikbaar zijn (nauwe straten, waar versperringen te verwachten zijn, te mijden). Voorts ware in dit verband — en mede om overbelasting van de (nood)ziekenhuizen te voorkomen — te streven naar een zodanige hulpverlening in de E.H.-posten, en indien mogelijk reeds op de plaats van het ongeval, dat een zo groot mogelijk percentage der gewonden na de behandeling naar huis kan worden vervoerd.

Bij *karpethombardementen* — welke worden uitgevoerd met een bommenlast van 500—4000 ton bommen — ware te rekenen op 5 doden, 5 zwaar gewonden en 10 licht gewonden per ton afgeworpen bommen.¹⁾

De in deze gemeenten noodzakelijke uitbreiding van de E.H.posten om de vele gewonden te kunnen behandelen, ware niet te zoeken in het in gebruiknemen van grote gebouwen (te kwetsbaar), doch in een groter aantal kleinere posten.

Aangezien de E.H.posten bij deze aanvallen ten dele zullen uitvallen ware te overwegen in hoeverre aan de stadsrand mobiele eerste hulpteams kunnen worden geprojecteerd, alsmede in hoeverre behoefte bestaat aan mobiele medische en chirurgische eenheden. (In Engeland waren per 100 000 inwoners 12 tot 15 mobiele first-aid parties — in de zeer kwetsbare gebieden tot 66 —, bestaande uit 4 E.H.B.O.-ers en een ambulancewagen. De mobiele medische eenheden bestonden uit een arts, een verpleegster en drie ploegen van 6 verpleeghulpen).

Bij het nagaan welke geneeskundige hulp uit de omgeving kan worden aangetrokken, ware er van uit te gaan, dat deze binnen een uur op de plaats van de ramp moet kunnen worden ingezet.

Inventarisering van de in de *A-gemeenten* aanwezige ziekenhuis-accomodatie, voor zover de ziekenhuizen voldoende veilig zijn gelegen, zal vervolgens noodzakelijk zijn. Men bezie uitbreidingsmogelijkheid door bijplaatsing van bedden. Aangenomen mag worden dat 2/3 van het aantal bedden bij rampen voor ernstig gewonden kan worden vrijgemaakt. Vervolgens ware na te gaan in hoeverre in het dan nog bestaande tekort aan ziekenhuis-accomodatie kan worden voorzien door tijdelijke ingebruikneming van binnen een straal van 40 km buiten de stad gelegen sanatoria, krankzinnigeninrichtingen en andere geschikte gebouwen (wellicht ook kloosters). De af-

¹⁾ Ten aanzien van de *A-gemeenten*, waar dergelijke aanvallen kunnen worden verwacht, zal het aantal tonnen nader worden aangegeven.

voer van grote aantallen gewonden naar dergelijke noodziekenhuizen zal bijzondere eisen stellen (ambulancebussen en -schepen; deze laatste eventueel in te richten tot noodhospitaal).

Tenslotte vraagt de dodenbegroaving de aandacht. Men denke aan de problemen waarvoor men zal worden gesteld, indien na een grote aanval vele doden tegelijk zullen moeten worden vervoerd (voertuigen), geïdentificeerd (samenwerking met de met de identificatie belaste dienst) en begraven (lijk-kisten en voorzieningen op begraafplaatsen).

Opruim- en Reddingsdienst

De operationele taak van deze dienst is tweeledig:

1. het redden van onder puin bedolven personen en
2. het verwijderen van versperringen, alsmede het dichtmaken van bomkraters in wegen met het oog op snelle hulpverlening in het getroffen gebied.

De problemen, waarvoor de dienst zal worden gesteld, zijn afhankelijk van de aard der bebouwing.

Op het *platteland*, waar in het algemeen geen hoge opeengedrongen bebouwing aanwezig is, zal, ter aanvulling van de zelfbescherming, met een uit *enkele eenheden* bestaande dienst kunnen worden volstaan, *mits* deze — met het oog op hulp brengen over lange afstanden — *mobiel* zijn.

- Teneinde een indruk te geven van de problemen, waarvoor de opruim- en reddingsdienst in *grote aaneengesloten bebouwingen* zal worden gesteld, zij vermeld, dat bij een storingsaanval op het dichtbebouwde centrum van Nijmegen circa 600 woningen en 75 andere gebouwen (mede door de ontstane branden) werden verwoest.

Bij *karpetbombardementen* zal dit aantal aanzienlijk hoger liggen. Gerekend dient te worden op het instorten van *5 woningen per ton afgeworpen bommen*. (Zie noot op pag. 21.)

Het zal aanbeveling verdienen een *registratie* aan te leggen van *schuilgelegenheden* — zodat bekend is *waar* zich mogelijk personen kunnen bevinden — en deze plaatsen te *markeren*.

Vervolgens zal een raming moeten worden gemaakt van het benodigde personeel en materieel.

Bij *lage bebouwing* zal in het algemeen met *licht materieel*, zoals schoppen, houwelen, vijzels, stutmaterieel, kruiwagens, reddingslijnen, enz. kunnen worden volstaan. Bij *hoge aaneengesloten bebouwing* zullen versperringen van grote afmetingen kunnen ontstaan, hetgeen impliceert dat *tevens* met *zwaar materieel*, zoals bull-dozers en draglines zal moeten worden gewerkt en zich de noodzaak van het graven van tunnels met bekistingen voor redding van personen uit grote puinhopen kan voordoen.

Met betrekking tot de personeelssterkte zij opgemerkt, dat in Engeland de rescue-parties bestonden uit 6 tot 8 man. Het aantal parties bedroeg in de

meest kwetsbare gebieden per 100 000 inwoners 6 met zwaar materieel en 24 met licht materieel. Hun taak was echter uitsluitend het bevrijden van slachtoffers.

Het personeel van de opruim- en reddingsdienst ware naast een intensieve training tevens een EHBO-opleiding te geven. Per ploeg zal bovendien één deskundige, bekend met de constructies van huizen en gebouwen, nodig zijn.

Hersteldienst

Het onmiddellijk na een aanval operatief optreden van de hersteldienst zal moeten zijn gericht op het

1. dichten van lekken in de waterleiding en het afsluiten van de waterleidingen op bepaalde plaatsen om zoveel mogelijk water beschikbaar te houden voor de bluswatervoorziening;
2. afsluiten van getroffen gasleidingen;
3. opheffen van de voor de hulpverlening nadelige electriciteits- en telefoonstoringen;
4. stutten van muren in straten, waar het hulpverleningsmaterieel staat opgesteld;
5. treffen van noodvoorzieningen om snelle hulpverlening in het getroffen gebied mogelijk te maken (noodbruggen enz.).

In de planning van hetgeen hiervoor nodig is, ware te betrekken in hoeverre in materieel opzicht reeds voorbereidingen kunnen worden getroffen om deze noodvoorzieningen snel tot stand te kunnen brengen. Gedacht wordt hierbij aan het maken van extra afsluiters in gas-, en waterleidingen, het gereedleggen van veerponten e.d.

Sociale Dienst

Op het platteland zullen de aanvallen in het algemeen niet van die aard zijn, dat voor een sociale dienst een omvangrijke taak is weggelegd. Maatregelen zullen evenwel dienen te worden voorbereid opdat onmiddellijk na een aanval geestelijke bijstand kan worden verleend en de kerkelijke bedienaars in staat worden gesteld zich naar de plaats van het ongeval te begeven. Voorts zal op de plaats van het ongeval de nodige materiële hulp (kleding, voedsel) moeten kunnen worden geboden.

Hetgeen in de Leidraad wordt opgemerkt met betrekking tot de taak van de sociale dienst *in de gemeenten waar grote aaneengesloten bebouwingen aanwezig zijn*, zal weinig nadere toelichting behoeven.

De aandacht kan nog worden gevestigd op het volgende:

- a. *inrichting van tijdelijke onderkomens voor daklozen* in scholen, theaters enz. en van *verblijfcentra* aan de rand van gevaaraantrekkende gebieden voor het onderbrengen van plaatselijk in het arbeidsproces ingeschakelde

personen. Dit hangt nauw samen met het probleem van de evacuatie, waarvoor een afzonderlijke commissie in het leven is geroepen, welke terzake op korte termijn de regering van advies zal dienen;

- b. *inrichting van informatiebureaux* waar daklozen en andere personen, die tengevolge van de aanvallen verliezen hebben geleden alle noodzakelijke inlichtingen kunnen krijgen.

Het zou aanbeveling verdienen, indien op deze informatiebureaux vertegenwoordigers van alle betrokken overheidsinstanties aanwezig waren, zodat de getroffen en alle vereiste formaliteiten aldaar kunnen vervullen en niet van de ene naar de andere instantie behoeven te gaan. De informatiebureaux zullen contact moeten onderhouden met de ziekenhuizen (gedacht wordt aan het doorgeven van lijsten van opgenomen c.q. afgevoerde patiënten);

- c. de sociale dienst zou kunnen worden belast met het verrichten van voorbereidende werkzaamheden, welke de taak van de met de identificatie belaste dienst kunnen vereenvoudigen (uitreiken van *identificatieplaatjes* aan de bevolking);
- d. *aanleggen van voorraden* van voedsel, kleding en dekking op veilige plaatsen;
- e. uitreiken van kaarten aan getroffen en waarop aantekeningen worden gesteld omtrent geleden schade en verstrekte hulp.

Plaatselijk ware na te gaan wat moet worden voorbereid om te kunnen voorzien in hetgeen in de Leidraad is vermeld en hierboven werd opgemerkt.

Politie

Zowel in Engeland en Duitsland als in ons land heeft de afgelopen oorlog aangetoond, dat de politie in feite bij alle vorenvermelde taken op het gebied van bescherming der burgerbevolking direct of zijdelings is betrokken. Men denke aan reddingswerk, brandbestrijding, inschakeling bij identificatiewerkzaamheden, stimuleren van het treffen van zelfbeschermingsmaatregelen, vooral nadat een aanval heeft plaats gevonden, toezicht in tijdelijke verblijfcentra, enz., enz.

De politie zou zich bij de uitvoering van de contrôle van voorgeschreven zelfbeschermingsmaatregelen, verduisteringsvoorschriften, contrôle op openbare schuilgelegenheden etc., alsmede bij het verrichten van de in de Leidraad op pag. 10 onder „Paniekbestrijding” en „Politie” opgesomde werkzaamheden kunnen doen assisteren door de wachtdiensten in de wijken in te schakelen (wachtdiensten permanent bezet).

Aan de politie zal geheel of ten dele kunnen worden overgelaten het bedienen van radio-verbindingen (politieverbindingsdienst), het onderhouden van ordonnancediensten en het verrichten van loodswerkzaamheden.

Beschermingsplan

Niet te voorkomen is, dat na een bombardement veel zal moeten worden geïmproviseerd om aan de gevolgen daarvan het hoofd te kunnen bieden. Bij een goed voorbereide organisatie evenwel zal dit geen aanleiding behoeven te geven tot vertraging in de hulpverlening aan slachtoffers en tot vernippering van de krachten door overhaaste inzet van de eenheden of door gebrek aan coördinatie bij het opereren van de onderscheidene diensten.

De taak van de onderdelen van de organisatie ware bij de voorbereiding te bestuderen in het licht van de in de kring of in de A-gemeente te verwachten aanvallen.

De in de Leidraad aangegeven en hiervoor nader toegelichte grondslagen voor de opzet zijn gebaseerd op de thans bekende aanvalsmiddelen en de objecten welke momenteel voor de oorlogvoering van belang worden geacht. Deze uitgangspunten kunnen veranderen, zodat de organisatie niet te star dient te worden opgezet en zo nodig aanpassing aan gewijzigde omstandigheden kan worden verwezenlijkt.

In de beschermingsplannen ware tot uitdrukking te brengen:

1. Hetgeen onder oorlogsomstandigheden voor elk onderdeel van de beschermingsorganisatie aan personeel en materieel nodig wordt geacht om aan de gevolgen van te verwachten aanvallen het hoofd te kunnen bieden (*planning*.)
2. In hoeverre dit hulpverleningspotentieel reeds thans aanwezig is en in hoeverre kan worden gerekend op bijstand uit door de Commissaris der Koningin voor hulpverlening aangewezen kringen.
3. Waar men het materieel denkt op te stellen en welke verzorgingsgebieden voor de eenheden van het hulpverleningspotentieel worden geprojecteerd.
4. Hoe men de uitruk- en aanvalssnelheid zal opvoeren (oproepsysteem personeel, bezetting posten en mobiliteit).
5. Op welke wijze men de aaneengesloten bebouwingen — waar nodig — in wijken denkt in te delen.
6. Hoe de zelfbescherming zal worden gestimuleerd en hoe men in de grote aaneengesloten bebouwingen de zelfbescherming denkt te organiseren met het oog op de noodzakelijkheid van collectief optreden (blok-ploegen).
7. Op welke wijze de verkenning en melding van plaats gevonden evenementen zal worden geregeld.
8. Welke verbindingen voor een vlotte bevelvoering en het inroepen van bijstand noodzakelijk zijn, met gebruikmaking van welke verbindingsmogelijkheden (telefoon, veldtelefoon, ordonnancen, radio) men hierin denkt te voorzien, alsmede welke voorzieningen t.a.v. de bestaande verbindingsmogelijkheden dienen te worden getroffen.

9. Welke voorzieningen verder nog noodzakelijk worden geacht voor het snel en doeltreffend optreden van de beschermingsorganisatie (o.m. treffen van regelingen inzake bijstand en coördinatie met bedrijfsbescherming).
 10. Hoe men de bevelvoering denkt te regelen en neer te leggen in instructies voor leiding en personeel.
 11. Waar de centrale commandopost en de overige commandoposten worden geprojecteerd, alsmede hoe deze posten zullen worden bezet (stafpersoneel) en ingericht (o.m. het verwerken van binnenkomende meldingen en het doen uitgaan van bevelen).
 12. Welke overige preventieve voorzieningen nodig worden geacht (noodhospitaal, bluswatervoorziening, aanbrenge van geleidelichten t.b.v. het verkeer met het oog op verduistering, en voor de A-gemeenten tevens alarmering en openbare schuilplaatsenbouw), alsmede welke maatregelen in dit opzicht zullen worden genomen.
- Op een bij het beschermingsplan over te leggen kaart ware de aanvalsobjecten te markeren en de vorenstaande maatregelen en voorzieningen voor zover mogelijk aan te geven.